

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В.І.ВЕРНАДСЬКОГО

Сокур Олена Леонідівна

УДК 001.32(477):021.64:[004:316.77]-043.83

**ВЗАЄМОДІЯ БІБЛІОТЕК НАУКОВИХ УСТАНОВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ
ВІТЧИЗНЯНОГО НАУКОВОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ:
НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство

27 – соціальні комунікації

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Київ – 2019

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського,
Національна академія наук України

Науковий керівник: кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
Солоїденко Галина Іванівна,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського,
провідний науковий співробітник

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор,
Новальська Тетяна Василівна,
Київський університет культури і мистецтв,
завідувач кафедри інформаційних технологій

кандидат наук із соціальних комунікацій,
Мудроха Валентина Олександрівна,
Львівська національна наукова бібліотека України
імені В. Стефаника,
завідувач відділу бібліотекознавства

Захист відбудеться «27» грудня 2019 р. о 14.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.165.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського за адресою: 03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3.

З дисертацією можна ознайомитися в читальному залі бібліотекознавчої літератури Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за адресою: 03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3.

Автореферат розіслано «25» листопада 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат наук із соціальних комунікацій

Л. А. Литвинова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У світовій практиці сформувалися різноманітні економічні, професійні та соціальні форми взаємодії бібліотек, які відрізняються метою, ступенем інтеграції, складом учасників та тематичною спрямованістю, характером відносин між ними. Основною перевагою взаємодії на сьогодні є зростання освітньо-культурних можливостей для розвитку членів суспільства. Використання об'єднаних інформаційних ресурсів спонукає до підвищення якості продуктів і послуг; ефективне впровадження інновацій зумовлює економічну вигоду, сприяє розвитку національного культурного простору.

За роки функціонування бібліотек накопичено значний досвід різних форм взаємодії для вирішення поставлених завдань, зокрема у діяльності бібліотек наукових установ Національної академії наук України (НАН України), яку репрезентують Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ), Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника (ЛННБУ ім. В. Стефаника) та 95 бібліотек і бібліотечно-інформаційних підрозділів наукових установ НАН України.

Особливістю функціонування мережі є спрямованість на скоординоване формування, взаємовикористання, перерозподіл та збереження інформаційних ресурсів як бази досліджень – одного з пріоритетних напрямів зміцнення наукового потенціалу держави. За цих обставин особливо актуальним є визначення основних концептуальних положень та теоретико-методологічних засад взаємодії бібліотек від реалізації яких залежить вибір успішних інтегрованих форм співпраці, створення імперативних умов для вирішення актуальних питань бібліотечної практики.

Генеza взаємодії бібліотек пройшла складний шлях реалізації різних форм співпраці – від простих, епізодичних відносин між окремими бібліотеками до керованих НАН України форм взаємодії, які охоплюють основні напрями організації бібліотечно-інформаційних ресурсів і удосконалення нормативно-методичної бази діяльності цих бібліотек. Сучасні бібліотеки наукових установ поєднують традиційні та інноваційні форми обслуговування, задовольняють інформаційні потреби користувачів-науковців, забезпечуючи доступ до документних фондів, локальних і мережових ресурсів (як придбаних, так і власної генерації), організованих за допомогою автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем або програмно-технологічних розробок, створених в установах.

Динамізм перетворень, що впливає на ефективне функціонування бібліотек в електронному середовищі, становлення бібліотечних асоціацій та консорціумів, створення об'єднаних галузевих і регіональних ресурсів, призвели до змін пріоритетів у науково-організаційному забезпеченні взаємодії бібліотек наукових установ (БНУ) НАН України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору, які ще недостатньо вивчені.

Отже, з метою оптимізації взаємодії бібліотек наукових установ НАН України необхідно узагальнити накопичені теоретичні напрацювання і практичний досвід, визначити умови та можливості корпоративної співпраці, запропонувати шляхи ефективної взаємодії на основі уніфікації технологічних процесів та нормативно-методичного забезпечення, що відповідатимуть вимогам сучасного інформаційного середовища. Саме у цьому контексті актуальною є дисертаційна робота.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою наукових досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: «Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складова формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору» (2014–2016 рр., № державної реєстрації 0114U001071), «Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек як фактор розвитку суспільства знань» (2014–2016 рр., № державної реєстрації 0114U000197), «Розвиток нормативно-методичної бази діяльності наукових бібліотек відповідно до міжнародних стандартів» (2017–2019 рр., № державної реєстрації 0116U004420).

Мета і завдання дослідження. Мета – обґрунтування теоретичних, методичних і організаційних засад упровадження форм взаємодії бібліотек наукових установ НАН України із застосуванням комплексу інноваційних рішень.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- виявити, систематизувати та проаналізувати джерельну базу дослідження як сукупність документів, наукових розробок вітчизняних і зарубіжних учених стосовно взаємодії бібліотек;

- простежити розвиток взаємодії бібліотек наукових установ через систему науково-організаційного забезпечення їхньої діяльності;

- уточнити поняттєво-категорійний апарат дослідження, зокрема визначити сутність і зміст таких базових термінів, як «взаємодія бібліотек», «взаємодія бібліотек наукових установ НАН України», «науково-організаційне забезпечення взаємодії бібліотек наукових установ НАН України»;

- виявити та проаналізувати форми, різновиди і рівні взаємодії бібліотек наукових установ, що у сукупності генерують тенденції розвитку співпраці у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору;

- розробити шляхи оптимізації взаємодії бібліотек наукових установ;

- встановити, визначити та охарактеризувати найпотужніші інтегровані інформаційні ресурси як результат співпраці бібліотек наукових установ НАН України.

Об'єкт дослідження – взаємодія бібліотек наукових установ НАН України в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Предмет дослідження – науково-організаційне забезпечення взаємодії бібліотек наукових установ НАН України в умовах формування вітчизняного наукового інформаційного простору.

Методи дослідження. З метою розв'язання поставлених у дисертації завдань, зокрема для критичного осмислення виявленого матеріалу та його змістової інтерпретації, використано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння, індукції і дедукції.

Історичний метод, принципи наукової об'єктивності і системності дозволили проаналізувати особливості розвитку науково-організаційного забезпечення взаємодії бібліотек НАН України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору. Соціологічний метод застосовано під час моніторингу веб-сторінок бібліотек на сайтах 105 наукових установ НАН України, здійснено анкетування щодо опрацювання та представлення колекцій і особових бібліотек, стану обмінних фондів, наявності цінних та рідкісних видань, проведено опитування з метою з'ясування використання класифікаційних систем при розстановці фондів у бібліотеках наукових установ. Емпіричний метод (спостереження) сприяв об'єктивному оцінюванню роботи 65 бібліотек та бібліотечно-інформаційних підрозділів наукових установ НАН України у м. Києві та визначенню потреб їхнього організаційно-методичного забезпечення.

Завдяки застосуванню методу термінологічного аналізу стало можливим уточнення поняттєвого апарату дослідження, зокрема визначення сутності та змісту понять «взаємодія бібліотек», «взаємодія бібліотек наукових установ НАН України», «науково-організаційне забезпечення взаємодії бібліотек наукових установ НАН України».

Метод моделювання сприяв представленню моделі взаємодії бібліотек НАН України на трьох рівнях. Синтез, як метод наукового пізнання, дозволив простежити генезу взаємодії через науково-організаційне забезпечення їхньої діяльності. Кластерний аналіз було застосовано для з'ясування специфіки організації роботи кожної окремої бібліотеки, що дозволило представити динаміку, встановити їхні відмінності у темпах адаптації до соціальних і технологічних змін.

Важливим було застосування соціокомунікаційного методу, що сприяло виявленню особливостей основних форм та шляхів взаємодії бібліотек НАН України на сучасному етапі, дало можливість охарактеризувати їхній зміст та функціональне навантаження. Діяльнісний підхід було використано під час розгляду планів підвищення кваліфікації як організованої системи навчання для фахівців БНУ. Синергетичний підхід дозволив розглянути бібліотечну мережу НАН України з позицій складноорганізованої системи, яка поєднує і синтезує позитивні елементи кожного учасника та запропонувати інноваційну модель їхньої ефективної співпраці.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертаційній роботі вперше здійснено комплексне дослідження науково-організаційного забезпечення взаємодії бібліотек наукових установ НАН України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору.

Отримано результати, які становлять системні уявлення про взаємодію бібліотек наукових установ НАН України, що відображено у наступних положеннях:

уперше:

- виявлено, систематизовано та проаналізовано джерельну базу дослідження як сукупність документів щодо взаємодії вітчизняних бібліотек;

- визначено сутність і зміст поняття «взаємодія бібліотек наукових установ НАН України», «науково-організаційне забезпечення взаємодії бібліотек наукових установ НАН України»;

- доведено, що на сучасному етапі основною є ресурсна взаємодія бібліотек наукових установ з метою об'єднання та представлення інформації про документні фонди бібліотек НАН України, що сприятиме популяризації досягнень вітчизняної науки;

- розроблено модель взаємодії бібліотек наукових установ НАН України на трьох рівнях, доведено, що активізація співпраці на мікро- і макрорівнях призведе до інтенсифікації взаємодії на мегарівні та сприятиме інтеграції вітчизняного науково-освітньо-культурного інформаційного простору у світовий;

- запропоновано перспективи розвитку інтегрованих наукових бібліотечно-інформаційних ресурсів як результату співпраці бібліотек наукових установ, зокрема, на основі розбудови зведеного електронного каталогу бібліотек НАН України та створення репозитарію наукових установ НАН України;

удосконалено:

- поняття «взаємодія бібліотек», яке простежено з позицій формування єдиного інформаційного простору;

- методологічні підходи та інструментарій дослідження взаємодії бібліотек наукових установ НАН України;

- діючу систему науково-організаційного забезпечення бібліотек наукових установ НАН України;

дістало подальшого розвитку:

- вивчення різновидів та особливостей взаємодії бібліотек наукових установ НАН України впродовж усього періоду розвитку, уточнення змісту і ефективних форм організаційно-методичного забезпечення їхньої діяльності;

- система підвищення кваліфікації та перепідготовки бібліотечних фахівців на нових методичних засадах, що сприятиме підвищенню ефективності роботи та якості бібліотечно-інформаційних послуг.

Практичне значення отриманих результатів. Розроблено та впроваджено у практику роботи мережі бібліотек НАН України «Положення про дари до фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадський», що позитивно вплинуло на упорядкування цієї групи надходжень; розроблено структуру типової веб-сторінки бібліотеки на сайті наукової установи, що сприяло оптимізації інформаційного наповнення та забезпечення уніфікованого відображення їхньої діяльності; унормовано правові відносини НБУВ із науковими установами НАН України шляхом укладання угод про співпрацю щодо інтеграції електронних ресурсів. Підготовлено матеріал «Колекції та особові бібліотеки вчених НАН України, які зберігаються у

фондах бібліотек наукових установ НАН України» та «Бібліографічні і біобібліографічні покажчики, підготовлені у наукових установах НАН України. 2000–2018», який було використано при укладанні довідника «Бібліотеки наукових установ НАН України». Практична апробація результатів дослідження сприяла впорядкуванню нормативно-методичного забезпечення бібліотек наукових установ, з цією метою було розроблено «Перелік діючих документів та інструктивно-методичних матеріалів, що регламентують діяльність бібліотек наукових установ НАН України».

Розроблені дисертантом пропозиції щодо науково-організаційного забезпечення взаємодії бібліотек з метою формування інтегрованих бібліотечно-інформаційних ресурсів, як складової вітчизняного наукового інформаційного простору, було використано при підготовці планів підвищення кваліфікації працівників бібліотек наукових установ НАН України.

Проаналізовано та вивчено традиційні та апробовані форми підвищення кваліфікації працівників бібліотек. У подальшому результати дослідження планується використати для розроблення і впровадження програм професійної перепідготовки працівників бібліотек наукових установ, оновлення актуальними матеріалами семінарських та лекційних занять для активізації їхньої взаємодії на мікро-, макро- і мегарівнях.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано самостійно, викладені наукові результати, висновки і рекомендації належать дисертанту. Внесок здобувача у працях, які виконані у співавторстві, конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено та обговорено на науково-практичних конференціях різного рівня: Міжнародна наукова конференція «Інноваційна діяльність – стратегічний напрям розвитку наукових бібліотек» (Україна, Київ, 7–8 жовтня 2003 р.), Міжнародна наукова конференція «Бібліотеки та інформаційні центри в системі наукового супроводу суспільних реформ» (Україна, Київ, 12–14 жовтня 2004 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики» (Україна, Київ, 16–18 травня 2006 р.), Міжнародна наукова конференція «Традиції слов'янської писемності і культури: трансформації в ХХІ столітті» (Україна, Київ, 24–25 травня 2012 р.), Всеукраїнська наукова конференція «Соціальні комунікації: стан, проблеми, тенденції» (Україна, Київ, 26–27 квітня 2012 р.), Міжнародна наукова конференція «Інноваційна модель наукової бібліотеки ХХІ століття» (Україна, Київ, 9–10 жовтня 2012 р.), П'ята Міжнародна наукова конференція «Книжная культура: опыт прошлого и проблемы современности: к 285-летию основания Академической типографии в России» (Російська Федерація, Москва, 24–26 жовтня 2012 р.), Четверта Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства» (Україна, Львів, 25 жовтня 2012 р.),

Міжнародна наукова конференція «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів» (Україна, Київ, 8–10 жовтня 2013 р.), Тринадцята Міжнародна наукова конференція «Книга в информационном обществе» (Російська Федерація, Москва, 28–30 квітня 2014 р.), Міжнародна наукова конференція «Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору» (Україна, Київ, 21–23 жовтня 2014 р.), Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація» (Україна, Київ, 6–8 жовтня 2015 р.), Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору» (Україна, Київ, 4–6 жовтня 2016 р.), Одинадцята Міжнародна конференція «Central Asia – 2017» «Интернет и информационно-библиотечные ресурсы в науке, образовании, культуре и бизнесе» (Республіка Узбекистан, Наманган, 26–27 квітня 2017 р.), Сьома Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційний простір бібліотеки» (Україна, Львів, 18–19 травня 2017 р.), Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек» (Україна, Київ, 3–5 жовтня 2017 р.), Тринадцяті Міжнародні книгознавчі читання «500 гадоў беларускага кнігадрукавання» (Республіка Білорусь, Мінськ, 14–15 вересня 2017 р.), Дванадцята Всеукраїнська науково-теоретична конференція «Українська періодика: історія і сучасність» (Україна, Львів, 30 листопада – 1 грудня 2018 р.).

Публікації за темою дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 30 наукових публікаціях: 13 статей у наукових фахових виданнях України; одна стаття у зарубіжному науковому фаховому періодичному виданні; 14 статей опубліковано у матеріалах до міжнародних та всеукраїнської конференцій, круглого столу; статей, які додатково відображають результати дослідження – дві.

Структура та обсяг дисертації. Структура складається з титульного аркуша, анотації українською та англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою роботи, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків у кінці розділів та загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Дисертація обсягом 297 стор., основний текст становить 192 стор., список використаних джерел розміщений на 60 стор. і містить 552 позиції, додатки – 45 стор.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження та його зв'язок із науково-дослідними темами НБУВ. Визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету і завдання. Розкрито методи, наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про апробацію результатів дослідження та публікації автора.

У першому розділі «**Теоретико-методологічні засади дослідження взаємодії бібліотек**», який складається з двох підрозділів, на підставі аналізу залучених джерел за темою роботи виявлено, що питання взаємодії бібліотек у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору не було системно досліджено.

Модельний підхід до дослідження взаємодії бібліотек, як складної відкритої динамічної системи і окремих її підсистем, застосовували вітчизняні дослідники: Ю. Артемов, О. Баркова, Л. Березівська, О. Василенко, М. Васильченко, О. Воскобойнікова-Гузева, Н. Зайченко, Т. Колеснікова, Л. Костенко, П. Рогова, М. Слободяник; зарубіжні вчені: Ю. Арський, О. Артем'єва, Л. Госіна, А. Карауш, А. Соколов, Ю. Столяров, А. Стукалова, Я. Шрайберг.

В основі всіх цих підходів лежать різні уявлення про модель бібліотеки: структурно-функціональна (Ю. Столяров, А. Соколов), системно-функціональна та діяльнісна (М. Слободяник), системно-структурна модель (Я. Шрайберг). Названі моделі, на нашу думку, фактично не враховують можливості взаємодії бібліотек як важливого чинника формування наукового інформаційного простору.

Перспективна модернізаційна модель сучасної вітчизняної бібліотеки у дослідженнях О. Воскобойнікової-Гузевої представлена вже як трирівнева та семиелементна: ідеологічна, інноваційна, інвестиційна складові якої передбачають технологічну, соціальну, інституційну модернізацію, що своєю чергою призведе до результативної складової.

У контексті нашого дослідження актуальною є концептуальна модель Ю. Артемова, де бібліотека – це система з внутрішніми і зовнішніми взаємодіями та зв'язками між ними, яка зорієнтована на зовнішній запит, організацію бібліотечного ресурсу, послуг та продуктів. Представлена діяльнісна модель враховує індивідуальні характеристики бібліотек, їхню здатність відповідати сучасним уявленням про бібліотеку суспільства знань.

На важливості організації взаємодії у вітчизняній бібліотечній галузі наголошують учені, які обґрунтовують доцільність інформаційної співпраці у соціально-комунікаційному просторі, розкривають форми та методи її організації при створенні спільних інформаційних ресурсів, висвітлюють досвід та обговорюють перспективи і напрями інтеграції. Ці питання розглядалися І. Баньковською, Т. Добко, В. Ільганаєвою, Л. Костенком, К. Лобузінною, О. Онищенком, А. Свободою, Д. Солов'яненком, М. Сорокою, Г. Шемаєвою, Т. Ярошенко та іншими.

Аналіз наукових досліджень дав змогу визначити, що одним із ефективних інструментів в інноваційній діяльності бібліотек є їхня кооперація та інтеграція. Публікації вітчизняних і зарубіжних дослідників містять теоретичні засади інтеграційних процесів у бібліотечно-інформаційній сфері. Серед них вирізняються роботи О. Башун, О. Клименко, К. Лобузінної, В. Попика, П. Рогової, А. Свободи. Корпоративну діяльність бібліотек вищих навчальних закладів проаналізували Л. Бакуменко, Т. Букшина, В. Дубовий, Д. Ніколаєв. Питання корпоративної каталогізації розглянуті І. Антоненко, Т. Вилегжаніною, О. Мар'їною, Р. Щербан. Окремим аспектам корпоративних бібліотечних проєктів присвячено праці Г. Берладин, М. Васильченка, Н. Дзюби, Т. Діжур, Н. Зайченко, Є. Корнілової, У. Красник, М. Кузнецової, Ю. Лазоренко, І. Лобановської, Т. Павленко та інших.

Упровадження дистанційних інформаційних послуг та хмарних технологій у роботу бібліотек, налагодження на цій основі міжбібліотечної співпраці, присвячено публікації В. Бондаренко, О. Жабко, О. Ісаєнка, Б. Козак, Є. Кулик, Н. Кунанець, В. Медведєвої, А. Ржеуського.

Серед вітчизняних науковців, які у різних аспектах висвітлюють міжнародне бібліотечне співробітництво та деталізують напрями і механізм його застосування, варто назвати праці С. А. Аль Тавалбех, О. Клименко, Т. Кулаковської, Д. Ніколаєва, В. Пашкової, Л. Прокопенко, Г. Солоіденко, Н. Стрішенець.

Питанню інтеграції бібліотек, архівів і музеїв в єдині інформаційні центри значну увагу приділяють такі вітчизняні та зарубіжні дослідники, як А. Антопольський, Л. Дубровіна, Ю. Зинкявичене, А. Киридон, А. Мазуркевич, О. Рибачок, Ю. Чечикова, С. Шемаєв. Охарактеризовані ними різні переваги створення та функціонування спільних культурно-документальних комплексів, як сховищ національно-культурного спадку, носіїв соціальної та культурної пам'яті нації, аргументували необхідність такої взаємодії.

Організація інформаційного супроводу досліджень наукових установ НАН України тісно пов'язана з удосконаленням науково-методичного забезпечення діяльності бібліотек у роботах С. Басова, О. Виноградової, М. Карташова, Т. Кулаковської, В. Попроцької, А. Свободи, Н. Смаглової, М. Слободяника, Г. Солоіденко, І. Фруміна. Комплексно досліджено довідково-бібліографічну діяльність бібліотек НАН України під впливом зміни інформаційно-комунікаційного середовища Т. Добко. Науково-методичну діяльність ЛННБУ ім. В. Стефаніка ґрунтовно висвітлено у працях В. Мудрохи.

Джерельна база дослідження складається з таких двох основних підсистем: 1) нормативно-правові документи, які регламентують взаємодію та міжнародне співробітництво бібліотек: міжнародні акти та документи з питань правового регулювання взаємодії бібліотек; закони України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, інших міністерств і відомств, Національної академії наук України, що стосуються вітчизняної інформаційної сфери та бібліотечної галузі; документи, що регламентують діяльність бібліотек НАН України (статути, положення, інструкції, звіти, плани тощо); 2) наукові видання стосовно співпраці бібліотек, музеїв, архівів з іншими зацікавленими учасниками: автореферати дисертацій та дисертаційні дослідження (докторські та кандидатські); монографії; наукові статті; матеріали наукових, науково-практичних конференцій.

За результатами проведеного дослідження зроблено висновок, що взаємодія є основою для реалізації усіх форм бібліотечної співпраці. Підґрунтям взаємодії бібліотек на сучасному етапі є активне впровадження інформаційних технологій та створення телекомунікаційного середовища, що значно розширило традиційну бібліотечну діяльність. Визначено, що ефективними засобами в інноваційній взаємодії бібліотек є їхня кооперація та інтеграція.

Представлено широкий спектр використаних у дисертації загальнонаукових методів, доведено доцільність застосування кожного з них, що дозволило забезпечити об'єктивність, системність дослідження, наукову обґрунтованість висновків. Нижня хронологічна межа дослідження обумовлена датою заснування Національної академії наук України (1918).

Другий розділ **«Розвиток взаємодії бібліотек наукових установ НАН України»**, який складається з двох підрозділів, містить результати дослідження основних етапів розбудови співпраці бібліотек мережі в історичному контексті на основі становлення системи організаційного та методичного забезпечення їхньої діяльності. Цей підхід дозволив побудувати модель сучасної взаємодії бібліотек наукових установ НАН України на мікро- і макрорівнях та запропонувати перспективну інноваційну модель на мегарівні.

Ретроспективний аналіз ґрунтувався на дослідженнях становлення та розбудови бібліотечної мережі НАН України через комплекс науково-організаційного забезпечення їхньої діяльності. Становлення бібліотечної мережі НАН України невіддільне від розбудови Української Академії наук. З організацією бібліотек у наукових установах постало питання єдиного методичного керівництва їхньою діяльністю, створення органу, який би вивчав, узагальнював, упроваджував у бібліотечну практику передовий досвід. Таким підрозділом мав стати відділ бібліотекознавства Всенародної бібліотеки України, організацію якого було розпочато наприкінці 1922 р. У 1924 р. його було реорганізовано у Кабінет бібліотекознавства, головним завданням якого визначено наукове розроблення питань бібліотечної теорії і практики та методичний супровід практичного впровадження цих напрацювань у діяльність бібліотек Всеукраїнської Академії наук. У 1929 р. при Президії Всеукраїнської академії наук створюється Бібліотечна комісія для забезпечення контролю за діяльністю бібліотек наукових установ, тим самим закладаючи основи взаємодії та координації: започатковано науково-методичне керівництво та підвищення кваліфікації бібліотекарів, бібліографічне забезпечення наукової тематики установ та централізовану передплату зарубіжної літератури. З кінця 1930-х років бібліотеки наукових установ Академії розвивалися як відомча мережа з єдиним фондом, уніфікованою бібліотечною технологією, зведеними каталогами іноземних наукових видань, координацією комплектування та системою підвищення кваліфікації.

У повоєнний період діяльність бібліотек наукових установ зосереджувалася на відновленні й формуванні бібліотечних фондів. Етапним для розвитку їхньої взаємодії став 1946 р., коли постановою Президії АН УРСР «Про стан бібліотечної справи в системі Академії наук УРСР» було передбачено створення при Бібліотеці Академії наук керівного центру бібліотек наукових установ та розгорнуто роботу по розбудові бібліотек в єдиній мережі. Подальша взаємодія бібліотек зосереджувалася у таких напрямках: обслуговування працівників наукових установ через використання колективного абонементу; підготовка зведеного плану науково-бібліографічної

роботи, допомога в організації довідково-бібліографічного апарату в бібліотеках мережі; централізоване комплектування зарубіжною літературою та перерозподіл фондів. У 1955 р. розпочато підготовку зведеного каталогу зарубіжних журналів із фондів бібліотек наукових установ. Ефективності співпраці сприяло запровадження у роботу мережі єдиного нормативно- та інструктивно-методичного забезпечення.

З 1969 р. на виконання постанови Президії АН УРСР «Про поліпшення комплектування ЦНБ АН УРСР і бібліотек наукових установ АН УРСР суспільно-політичною літературою» започатковано централізоване упорядкування фондів бібліотек цією групою видань: налагоджено консультаційну допомогу, розроблено типовий профіль комплектування суспільно-політичною літературою та перелік суспільно-політичних журналів обов'язкових до передплати.

У 1970–1980-х роках відбулося поглиблення функціональної централізації бібліотечної системи Академії наук, зокрема, було централізовано комплектування вітчизняної суспільно-політичної літератури, міжнародний книгообмін; обслуговування читачів по міжбібліотечному абонементу; впроваджено систему депозитарного зберігання фондів. Отже, розподілений бібліотечний фонд АН УРСР складався з фондів бібліотек наукових установ, був багатогалузевим, забезпечував усі напрями діяльності Академії, формувався, використовувався та зберігався за єдиними для бібліотечної мережі принципами та технологією.

У кінці 1980-х років розпочався новітній етап взаємодії БНУ, коли увага Бібліотечної ради НАН України була зосереджена на питаннях запровадження єдиної автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи. Завдання не було реалізовано: бібліотеки наукових установ НАН України не отримали єдиного програмного забезпечення, внаслідок чого вони розпочали автоматизацію самостійно, використовуючи різні програмні продукти та розробки фахівців своїх установ.

Необхідність переходу на якісно вищий рівень бібліотечно-інформаційної діяльності, зокрема, у наданні вченим оперативного доступу до світових інформаційних ресурсів поставили перед Бібліотечною радою нові завдання. У лютому 1990 р. на базі Бібліотечної ради було створено Інформаційно-бібліотечну раду (ІБР), важливою функцією якої визначено координацію робіт із розвитку в НАН України автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем. У подальшому координаційні зусилля ІБР і НБУВ, як її базової організації, спрямовувалися на впровадження комп'ютерних та інформаційних технологій, реалізацію інноваційних проектів, створення системи реферування національного наукового сегмента, забезпечення доступу до міжнародних інформаційних ресурсів та забезпечення організаційно-методичного супроводу процесу організації бібліотечно-інформаційного ресурсу.

Представлено досвід організації міжбібліотечної співпраці у зарубіжних країнах, зокрема діяльність онлайн-комп'ютерного бібліотечного центру (Online Computer Library Center – OCLC) у рамках якого створюється найбільша бібліографічна база даних – WorldCat (OCLC Online Union Catalog); розглянуто

партнерську співпрацю Британської бібліотеки з бібліотеками країни та світу щодо координації у формуванні і використанні фондів; проектну діяльність Національної бібліотеки Кореї щодо співпраці з бібліотеками країни; досвід Ісландії з об'єднання Національної і Університетської бібліотек та популяризації культурного простору країни у світі; напрацювання Європейських країн зі створення електронного архіву OpenGrey.

У дисертаційному дослідженні розглянуто такі різновиди взаємодії бібліотек: співпраця, співробітництво, партнерство, інтеграція, координація, консолідація. Обґрунтовано, що результативність та продуктивність обраної форми впливає на оптимізацію ефективної діяльності бібліотек. У дослідженні виокремлено принципи, на основі яких відбувається продуктивна взаємодія бібліотек: довіра, повага, добровільність, відкритість та рівноправність сторін з метою розвитку і використання інтегрованого бібліотечно-інформаційного ресурсу задля розбудови в Україні цілісного наукового інформаційного простору.

Аналіз бібліотекознавчих досліджень засвідчив відсутність уніфікованого терміна «взаємодія бібліотек» та чітко сформованого поняттєво-категоріального апарату в означеному контексті. Проаналізовано сутність і зміст базового терміна у рамках нашого дисертаційного дослідження «взаємодія» у філософії, соціології, лінгвістиці, бібліотекознавстві через дефініції понять «асоціація», «інтеграція», «консолідація», «партнерство», «система», «співпраця», «співробітництво» та визначено сутність і зміст поняття «взаємодія бібліотек наукових установ НАН України».

З'ясовано, що взаємодія – основа функціонування будь-якої системи. Встановлено, що в основі взаємодії сучасних бібліотек є безпосередня та опосередкована комунікація, як складова фахової діяльності з метою формування єдиного інформаційного простору. Взаємодія бібліотек наукових установ НАН України – це тісно пов'язаний з розвитком наукових досліджень процес, що підвищує свою реагентність завдяки успішній реалізації завдання з кардинальної активізації роботи, у тому числі з електронними документопотоками, з метою найповнішого задоволення інформаційних потреб користувачів-науковців, популяризації української науки та її збереження, є вагомим внеском у поступі євроінтеграційного курсу нашої держави. Висунуте тлумачення простежене з позицій функціонування цілісної бібліотечної мережі НАН України і розглянуто як процес взаємовпливу бібліотек та взаємозалежності на засадах спільної стратегії та чіткої координації діяльності на базі уніфікованого нормативно-методичного забезпечення, що породжує взаємозв'язки на основі взаємовикористання бібліотечно-інформаційних ресурсів та максимально повного задоволення інформаційних потреб користувачів незалежно від їхнього місцезнаходження.

На основі аналізу традиційних рівнів взаємодії (регіональний, національний, міжнародний) запропоновано моделі взаємодії бібліотек НАН України на трьох рівнях. На першому – мікрорівні – діє модель внутрішньобібліотечної співпраці. Доведено, що

від уніфікованого нормативно-методичного забезпечення технологічних процесів залежатиме ефективність другого – макрорівня, суть якого – у міжбібліотечній співпраці. Третій – мегарівень – охоплює міжбібліотечну, міжвідомчу та міждержавну взаємодію. Доведено, що інтенсифікація взаємодії бібліотек на мікро-, макро- та мегарівнях оптимізує формування цілісного вітчизняного наукового інформаційного простору в умовах утвердження суспільства знань.

У третьому розділі **«Формування інтегрованого інформаційного ресурсу НАН України як складової вітчизняного наукового інформаційного простору»**, який складається з двох підрозділів, проаналізовано основні традиційні напрями та інноваційні проекти, у межах яких відбувається взаємодія бібліотек наукових установ, стан нормативно-методичного забезпечення цих напрямів, на основі сучасних тенденцій, окреслено перспективи подальшого розвитку науково-організаційного забезпечення їхньої діяльності.

За результатами дослідження встановлено, що узгодженість дій бібліотек наукових установ як єдиної системи досягається на основі єдиного уніфікованого нормативно-методичного забезпечення супроводу технологічних процесів, проведення спільних наукових досліджень із проблем бібліотекознавства, книгознавства, інформатизації бібліотек та збереження бібліотечних фондів, обговорення питань діяльності бібліотек на конференціях та семінарах, запровадження системи підвищення кваліфікації для фахівців бібліотек наукових установ. Наголошено, що вирішенню цих завдань сприяє організаційна діяльність ІБР НАН України та науково-методична робота НБУВ.

Розглянуто науково-організаційне забезпечення взаємодії мережі бібліотек, яке спрямоване на методичний і організаційний супровід та координацію їхньої діяльності. Реалізує цей напрям відділ теорії і методології бібліотечної справи Інституту бібліотекознавства НБУВ у взаємодії з науковими та функціональними підрозділами, які є методичними центрами для бібліотек наукових установ за напрямками своєї роботи. Результати діяльності бібліотек наукових установ НАН України узагальнюються у щорічних інформаційно-аналітичних оглядах **«Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України в ... році»** (започатковано 1996 р., підготовлено 24 вип.).

Встановлено, що пріоритетними напрямками інтеграції бібліотечних ресурсів НАН України є комплектування фондів; каталогізація і систематизація ресурсів; перерозподіл літератури через обмінні фонди та відбір видань на депозитарне зберігання; моніторинг стану збереження фондів; координація робіт із вивчення та введення у науковий обіг інформації про наявні рідкісні і цінні видання, особові бібліотеки і колекції, що зберігаються у фондах бібліотек наукових установ; кооперація бібліотечно-бібліографічного обслуговування вчених і спеціалістів.

На основі вивчення практичної роботи 65 бібліотек наукових установ НАН України у м. Києві (2015–2018), зроблено висновок, що особливої уваги і організаційної допомоги потребують бібліотечні колективи з боку ІБР НАН України,

НБУВ та адміністрацій установ. Потребує активізації розробка та впровадження нормативно-методичного забезпечення технологічних процесів зі створення нових інтегрованих бібліотечних ресурсів, зокрема, зведеної бази даних «сірої літератури» по відділеннях НАН України, репозитарія НАН України, відновлення на базі НБУВ повнотекстової бази даних авторефератів дисертацій, що призведе до якісного бібліотечно-інформаційного задоволення потреб користувачів.

З'ясовано, що на сучасному етапі пріоритетним напрямом є кооперація довідково-бібліографічного обслуговування. У розділі наведено результати опитування бібліотек наукових установ (2017) щодо використання класифікаційних систем при систематизації фондів та організації довідково-бібліографічного апарату, інформацію про проведені семінари з метою активізації процесу індексації документів за Універсальною десятковою класифікацією.

Важливим аспектом дослідження взаємодії бібліотек наукових установ стало вивчення стану колекцій та особових бібліотек, їхній облік, наукове опрацювання, збереження та відображення інформації про них на сайтах наукових установ НАН України. Зроблено висновок, що ця робота потребує систематичного вивчення і контролю з боку ІБР НАН України та НБУВ щодо стану збереження цих ресурсів, а також представлення інформації про них на порталі НБУВ з метою популяризації та забезпечення доступу широкому колу користувачів.

Обґрунтовано, що перспективним напрямом взаємодії бібліотек у формуванні інтегрованого наукового інформаційного простору є розбудова національних науково-інформаційних проектів: реферативної бази даних «Україніка наукова», електронної бібліотеки фахових періодичних видань «Наукова періодика України», електронної бібліотеки «Україніка» та інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань».

Вивчення стану взаємодії бібліотек наукових установ засвідчило необхідність посилення організаційно-методичної діяльності НБУВ з метою активізації співпраці бібліотек мережі. Потребує розбудови зведений електронний каталог бібліотек НАН України; упорядкування ресурсів повнотекстових документів на сайтах наукових установ НАН України та представлення їх у зведених базах даних у межах відділень НАН України на порталі НБУВ; створення репозитарія наукових установ НАН України та введення у науковий обіг усієї наукової продукції; запровадження єдиної системи дистанційного обслуговування науковців та єдиного електронного читацького квитка. Доведено, що розвиток бібліотечно-інформаційних ресурсів на основі запровадження інформаційно-комунікаційних технологій (е-фонд, е-каталог, е-архівна довідка) сприятиме ефективній взаємодії через міжбібліотечний абонемент та електронну доставку документів, тобто оптимізує і пришвидшить ідентифікацію та знаходження запитуваного джерела, виявлення наявності е-варіанта (за відсутності можливості копіювання документа) та надання його користувачеві. Реалізація диференційованої системи безперервної фахової освіти для бібліотекарів НАН України сприятиме впровадженню багатофункціональної взаємодії.

Здійснене дослідження дало підставу для аргументованого висновку, що сьогодні необхідно перейти від традиційного (монофункціонального) накопичення бібліотечних ресурсів до мультифункціонального їх продукування, забезпечити розроблення системи взаємопов'язаних науково-методичних та технологічних рішень щодо створення інтегрованих інформаційних ресурсів бібліотек наукових установ НАН України.

ВИСНОВКИ

У процесі роботи над дисертаційним дослідженням досягнуто його мету, виконано всі поставлені завдання та отримано такі основні науково-практичні результати:

1. Виявлено, систематизовано та проаналізовано джерельну базу дослідження як сукупність документів. Джерельну базу дослідження становили дві групи документів: нормативно-правові документи (міжнародні акти та документи з питань правового регулювання взаємодії бібліотек) та наукові видання стосовно співпраці з музеями, архівами та іншими зацікавленими учасниками. З'ясовано, що, незважаючи на наявність достатньо широкого діапазону публікацій стосовно окремих аспектів досліджуваної тематики, комплексного вивчення науково-організаційного забезпечення взаємодії бібліотек наукових установ у формуванні бібліотечно-інформаційних ресурсів НАН України не проводилось. Тому підсумками проведеного дослідження стали такі узагальнення:

- встановлено, що взаємодія є основоположною для реалізації будь-яких форм бібліотечної співпраці;
- визначено, що для налагодження ефективної взаємодії бібліотек необхідно впровадження єдиного науково-організаційного забезпечення їхньої діяльності;
- охарактеризовано різні підходи вітчизняних і зарубіжних науковців щодо побудови оптимальної моделі бібліотеки, залежність внутрішніх і зовнішніх взаємодій та зв'язків між ними;
- виявлено, що підґрунтям сучасної взаємодії бібліотек є активний розвиток інформаційних технологій та телекомунікаційного середовища, які змінили традиційні уявлення щодо бібліотечної діяльності;
- з'ясовано, що на сучасному етапі ефективними засобами в інноваційній діяльності бібліотек є їхня кооперація та інтеграція, охарактеризовано форми та шляхи співпраці, представлено досвід взаємодії вітчизняних і зарубіжних бібліотек;
- обґрунтовано вибір методів дослідження взаємодії бібліотек, з'ясовано, що методологічний інструментарій становили загальнонаукові методи; дослідження реалізовано у системному підході, який ґрунтується на єдності теорії і практики, аналізі та синтезі знання про закономірності й особливості сучасного розвитку взаємодії бібліотек.

2. Базуючись на історичному досвіді становлення науково-організаційного забезпечення взаємодії бібліотек наукових установ, виявлено сучасні пріоритетні

напрями їхньої співпраці та принципи, реалізація яких сприяє подальшій розбудові бібліотечно-інформаційного забезпечення НАН України.

Трансформацію взаємодії бібліотек наукових установ проаналізовано з позицій цілісної бібліотечної системи НАН України на основі чіткої координації окремих напрямів упродовж усього періоду функціонування. Пріоритетні напрями взаємодії конкретизовано і затверджено у постановах та рішеннях Президії НАН України. Встановлено, що узгодженість дій бібліотек наукових установ як єдиної системи досягається на основі єдиного науково-методичного керівництва, уніфікації нормативно-методичного супроводу технологічних процесів, проведення спільних наукових досліджень із проблем бібліотекознавства, книгознавства, інформатизації бібліотек, збереження бібліотечних фондів, функціонування системи підвищення кваліфікації. Забезпечує координацію організаційна діяльність ІБР НАН України, науково-методичний супровід здійснюють два науково-методичні центри – бібліотечно-інформаційні установи національного рівня: НБУВ – для всіх бібліотек наукових установ та ЛННБУ ім. В. Стефаника – для дев'яти бібліотек Західного наукового центру НАН України та Міністерства освіти і науки України.

3. Уточнено поняттєво-категорійний апарат, ядро якого становили дефініції понять «асоціація», «взаємодія», «інтеграція», «консолідація», «партнерство», «система», «співпраця», «співробітництво». З'ясовано сутність і зміст базових термінів «взаємодія бібліотек», «взаємодія бібліотек наукових установ НАН України» та «науково-організаційне забезпечення взаємодії бібліотек наукових установ НАН України». Встановлено, що в основі взаємодії сучасних бібліотек як базових документно-інформаційних інституцій суспільства – безпосередня та опосередкована комунікація, як складова фахової діяльності, тобто встановлення продуктивних та результативних інформаційно-культурних зв'язків, прогресивним результатом яких є формування єдиного консолідованого інформаційного простору. Визначено, що взаємодія бібліотек наукових установ НАН України базується на об'єднанні задля реалізації спільних завдань з метою найповнішого задоволення інформаційних потреб користувачів-науковців, популяризації української науки та її збереження, є вагомим внеском у поступі євроінтеграційного курсу нашої держави.

4. Доведено, що у бібліотечній сфері актуальними формами взаємодії є: асоціація, консорціум, корпорація, товариство, партнерство. Виокремлено такі різновиди взаємодії: співпраця, співробітництво, партнерство, інтеграція, кооперація, координація, консолідація. Обґрунтовано, що результативність та продуктивність обраної форми впливає на продуктивну оптимізацію та активне впровадження інновацій в інформаційно-бібліотечну діяльність.

На базі аналізу традиційних рівнів взаємодії (регіональний, національний, міжнародний) запропоновано моделі взаємодії бібліотек наукових установ НАН України на трьох рівнях у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору. Визначено, що від налагодження технологічних процесів, які базуватимуться на уніфікованому нормативно-методичному забезпеченні

(мікрорівень), залежатиме ефективність макро- та мегарівнів. Доведено, що інтенсифікація взаємодії на макро- та мегарівнях оптимізує формування вітчизняного наукового інформаційного простору. Тобто, взаємодія бібліотек, яка базується на взаємопов'язаних нормативно-методичних та технологічних рішеннях, коли спрацьовує ефект синергії – комплекс цілеспрямованих дій учасників посилює ефективність функціонування системи в цілому, призведе до створення якіснішого бібліотечного сегмента вітчизняного наукового інформаційного простору. Виявлено основні принципи, на яких відбувається продуктивна взаємодія бібліотек – довіра, повага, добровільність, відкритість та рівноправність сторін з метою розвитку і використання інтегрованого бібліотечно-інформаційного ресурсу для перетворення бібліотек на інноваційні центри знань і розбудови в Україні цілісного інформаційного простору.

5. Доведено, що активізація взаємодії бібліотек наукових установ потребує модернізації матеріально-технічного забезпечення, впровадження єдиних інформаційно-комунікаційних технологій, посилення організаційно-методичної підтримки, зміцнення кадрового складу. З'ясовано, що пріоритетними напрямками взаємодії БНУ є інтеграція наукових бібліотечно-інформаційних ресурсів НАН України. Виокремлено негативні фактори, які гальмують співпрацю, міжнародне співробітництво, партнерство, кооперацію та інтеграцію.

Розроблена інноваційна модель ефективної взаємодії бібліотек наукових установ НАН України на мегарівні передбачає міжбібліотечну, міжвідомчу, міждержавну співпрацю, коли до роботи залучаються всі виконавці та використовуються спільні напрацювання, запозичений окремими бібліотеками позитивний досвід упроваджується у практику та об'єднує всі форми взаємодії бібліотек. З'ясовано, що оптимальними напрямками взаємодії задля підвищення конкурентоспроможності та інноваційності БНУ є розбудова зведеного електронного каталогу на основі повної рекаталогізації фондів НБУВ, перехід бібліотек наукових установ до запозичувальної каталогізації, підготовка зведеного плану з оцифрування документів, створення інтегрованих ресурсів повнотекстових баз даних з єдиною точкою доступу, запровадження системи дистанційного обслуговування науковців через сервісну послугу електронної доставки документів. Доведено, що діяльність бібліотеки, організована на уніфікованій нормативно-методичній базі забезпечення технологічних процесів, підвищує якість бібліотечно-інформаційних ресурсів і послуг, створює гармонійний комунікаційний простір для взаємодії бібліотек на всіх рівнях.

Прогнозованою формою обслуговування користувачів бібліотек НАН України на макрорівні є запровадження єдиного електронного читацького квитка.

Доведено, що сформована інноваційна модель на базі науково-організаційної діяльності НБУВ із забезпечення взаємодії дасть можливість згенерувати нові соціальні зв'язки та відносини в інформаційному середовищі, впровадити систему

ефективної співпраці бібліотек наукових установ в умовах формування цілісного вітчизняного наукового інформаційного простору та входження у світовий.

б. Обґрунтовано, що перспективним напрямом взаємодії бібліотек наукових установ у формуванні вітчизняного інтегрованого наукового інформаційного простору є участь у розбудові української електронної дослідницької інфраструктури на засадах науково-інноваційної модернізації техніко-технологічного потенціалу. Зокрема, це такі національні проекти доступу до джерел наукової інформації як реферативна база даних «Україніка наукова», електронна бібліотека фахових періодичних видань «Наукова періодика України», електронна бібліотека «Україніка» та інформаційний портал «Наука України: доступ до знань».

Дослідження підтвердило, що активізація взаємодії бібліотек у напрямі входження у європейський та світовий науковий інформаційний простір передбачає узгодження всіх ключових параметрів науково-організаційного забезпечення з міжнародними стандартами, у т. ч. у бібліотечно-інформаційній галузі.

Науково-організаційне забезпечення ефективної взаємодії бібліотек наукових установ НАН України потребує удосконалення системи управління, що дасть змогу на високому професійному рівні здійснювати моніторинг стратегічних ініціатив, прийняття єдиних технологічних рішень, прискорить упровадження інновацій, підвищить конкурентоспроможність та інноваційність вітчизняної бібліотечної справи загалом. Дослідження підтвердило необхідність актуалізації завдань взаємодії бібліотек мережі у «Концепції бібліотечно-інформаційного розвитку НАН України» та «Програмі інформатизації НАН України», на яких базуватиметься єдина стратегія відомчої взаємодії та кожної окремої бібліотеки. Потребує оптимізації діяльність ІБР НАН України, зокрема, приведення у відповідність до сучасних вимог положення про ІБР НАН України, типового положення про ІБР наукових установ НАН України.

Важливими факторами успішної взаємодії бібліотек є колегіальне вироблення цілей і механізмів співпраці, запровадження організаційно-технологічного супроводу виробничих процесів, упровадження електронної форми звітності на базі єдиного програмного забезпечення. Є необхідність удосконалення наявної системи навчання з подальшою орієнтацією на професіоналізацію кадрів, що передбачає запровадження механізмів безперервної освіти для працівників бібліотек та підвищення кваліфікації фахівців, зокрема, з опанування новітніх інформаційних технологій.

Дослідження засвідчило, що багатofункціональність взаємодії бібліотек наукових установ НАН України передбачає оптимальне поєднання функціональних можливостей усіх бібліотек на одній платформі НБУВ, що значно скоротить фінансові та матеріально-технічні витрати, призведе до підвищення якості бібліотечних продуктів і послуг із забезпечення своєчасною, повною та достовірною інформацією, активізує залучення бібліотечних фахівців, пришвидшить час обслуговування та розширить категорії користувачів (як індивідуальних, так і колективних).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дослідження

Статті, опубліковані у наукових фахових виданнях України:

1. Сокур О. Система комплектування бібліотек періодичними виданнями (з практики Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського) / О. Сокур // Наук. праці НБУВ. – 2001. – Вип. 6. – С. 95–104.

2. Родзінська О. (Сокур О.) Організація закупівлі періодичних видань як складова бібліотечного маркетингу / В. Матусевич, О. Родзінська // Наук. праці НБУВ. – 2003. – Вип. 11. – С. 112–117. *Дисертантом висвітлено організацію передплати вітчизняних наукових журналів.*

3. Родзінська О. (Сокур О.) Використання Інтернет у формуванні фондів періодичних видань України і Росії / О. Родзінська // Наук. праці НБУВ. – 2004. – Вип. 12. – С. 233–243.

4. Родзінська О. (Сокур О.) Наукові журнали в Інтернет-просторі / О. Родзінська // Бібл. вісн. – 2004. – № 3. – С. 47–48.

5. Сокур О. Науковим часописам – увага НАН України / О. Л. Сокур // Бібл. вісн. – 2005. – № 2. – С. 49–50.

6. Сокур О. Формування фонду наукових журналів на електронних носіях інформації: проблеми та перспективи / О. Сокур // Бібл. вісн. – 2006. – № 2. – С. 8–14.

7. Сокур О. Основні принципи відбору нових наукових журналів до фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / О. Сокур // Вісн. Львівського ун-ту. Сер.: Книгознавство, бібліотечознавство та інформаційні технології. – 2007. – Вип. 2. – С. 245–247.

8. Сокур О. Тенденції розвитку сучасного зарубіжного бібліотечознавства / Н. Стрішенець, О. Сокур // Бібл. вісн. – 2013. – № 6. – С. 38–39. *Дисертантом окреслено нові напрями проектної діяльності зарубіжних бібліотек.*

9. Сокур О. Сучасні підходи до міжнародного книгообміну в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського / Н. Малолєтова, О. Сокур, А. Лямець, В. Яновська, А. Ятченко // Наук. праці НБУВ. – 2013. – Вип. 38. – С. 131–153. *Дисертантом висвітлено інноваційні підходи щодо міжнародного книгообміну з бібліотеками Болгарії, Чехії та партнерами української діаспори.*

10. Сокур О. Запозичення бібліографічних записів до електронних каталогів / О. Сокур // Бібл. вісн. – 2014. – № 4. – С. 43–45.

11. Сокур О. Організація ресурсів наукової бібліотеки: партнерство та ефективність / О. Сокур // Бібл. вісн. – 2015. – № 6. – С. 44–45.

12. Сокур О. Організація ресурсів у бібліотеках наукових установ НАН України / Полякова О., Сокур О. // Наук. праці НБУВ. Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складник формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору. – 2017. – Вип. 45. – С. 118–127. *Дисертантом здійснено моніторинг сайтів наукових установ НАН України на предмет представлення на них сторінок бібліотек*

та їх інформаційного наповнення; узагальнено результати інформаційного аудиту технологічних засад створення електронних каталогів та представлення їх на сайтах наукових установ.

13. Сокур О. Міжнародні стандарти діяльності наукових бібліотек / Н. Стрішенець, О. Сокур // Бібл. вісн. – 2017. – № 6. – С. 52–54. *Дисертантом узагальнено досвід провідних вітчизняних бібліотек та наукових установ щодо впровадження європейських стандартів бібліотечно-інформаційної діяльності у практику роботи бібліотек.*

Статті у фахових виданнях іноземних держав:

14. Сокур О. Л. Методи дослідження взаємодії бібліотек Національної академії наук України / О. Л. Сокур // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – 2019. – VII (33), I.: 199. – P. 98–101.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

15. Сокур О. Принципи відбору наукових журналів до фондів бібліотек України / О. Сокур // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Проблеми науки, освіти, практики : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. – 2006. – С. 88–89.

16. Сокур Е. Международный книгообмен Национальной библиотеки Украины им. В. И. Вернадского с научными учреждениями Болгарии / Е. Л. Сокур // Книжная культура: опыт прошлого и проблемы современности: к 285-летию основания Академической типографии в России : материалы V Междунар. науч. конф. (Российская Федерация, Москва, 24–26 октября 2012 г.) : в 2 т. / Рос. акад. наук, Науч. совет РАН «История мировой культуры». – Москва: Наука, 2012. – Т. 1. ч. 2. – С. 242–243.

17. Сокур О. Слов'янська бібліотека в Празі – скарбниця українки в Європі / О. Сокур // До Дня слов'янської писемності і культури : тези Міжнар. наук. конф. (Україна, Київ, 24–25 травня 2012 р.) : в 2 т. – Київ, 2012. – Т. 1: Традиції слов'янської писемності і культури: трансформації в ХХІ столітті. – С. 113–116.

18. Сокур О. Книгообмінні зв'язки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Слов'янської бібліотеки в Празі / О. Л. Сокур // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали Четвертої міжнар. наук.-практ. конф. (Україна, Львів, 25 жовтня 2012 р.). – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. – С. 561–564.

19. Сокур О. Книгообмінні зв'язки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з Національною бібліотекою Чеської Республіки: проблеми співробітництва / Сокур О. // Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів : матеріали Міжнар. наук. конф. (Україна, Київ, 8–10 жовтня, 2013 р.). – Київ, 2013. – С. 327–330.

20. Сокур Е. Библиографическая работа библиотек НИУ НАН Украины / Е. Сокур // Книга в информационном обществе: материалы XIII Междунар. науч. конф. по проблемам книговедения (Российская Федерация, Москва, 28–30 апреля

2014 г.) : в 4 ч. / Отв. ред. В. И. Васильев. – Москва : ФГБУ науки НИЦ «Наука» РАН, 2014. – Т. 1. – С. 343–344.

21. Сокур О. Бібліографічна складова організації інформації в бібліотеках НДУ НАН України / О. Сокур // Бібліотека. Наука. Комунікація : матеріали Міжнар. наук. конф. (Україна, Київ, 6–8 жовтня 2015 р.). – Київ, 2015. – Ч. 2. – С. 178–181.

22. Сокур О. Бібліографічно-інформаційна складова обслуговування науковців НДУ НАН України / О. Сокур // Освіта, мова та культура у процесі глобальних трансформацій: міжвузівський круглий стіл : зб. матеріалів (Україна, Київ, 1 квітня 2016 р.). – Київ : Ін-т кримінально-виконавчої служби, 2016. – С. 121–123.

23. Сокур О. Колекції як інформаційний ресурс у бібліотеках наукових установ НАН України / Полякова О. В., Сокур О. Л. // Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору : матеріали Міжнар. наук. конф. (Україна, Київ, 4–6 жовтня 2016 р.). – Київ, 2016. – С. 56–58. *Дисертантом здійснено узагальнення інформації про колекції і особисті бібліотеки видатних вчених, що зберігаються у фондах бібліотек НАН України.*

24. Сокур Е. Взаимодействие библиотечно-информационной системы Национальной академии наук Украины: основные направления и перспективы [Электронный ресурс] / Сокур Елена Леонидовна // Интернет и информационно-библиотечные ресурсы в науке, образовании, культуре и бизнесе : материалы XI Междунар. конф. «Central Asia – 2017» (Республика Узбекистан, Наманган, 26–27 апреля 2017 г.). – Ташкент : Нац. б-ка Узбекистана им. Алишера Навои, 2017. – С. 56–61. – URL: http://natlib.uz/Content/userfiles/upload/pdf.%20word.%20excel/МУТАХАССИСЛАР%20УЧ УН/УСЛУБИЙ%20ФАОЛИЯТ/5%20Халқаро/Sentral_Asia_2017_конференция_материаллар.pdf (дата звернення: 4.04.2019). Назва з екрану.

25. Сокур О. Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек наукових установ Національної академії наук України / Сокур Олена // Інформаційний простір бібліотеки : тези VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Україна, Львів, 18–19 травня 2017 р.). – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2017. – С. 35–37.

26. Сокур О. МБА: розвиток взаємодії в електронному середовищі / О. Сокур // Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек : матеріали Міжнар. наук. конф. (Україна, Київ, 3–5 жовтня 2017 р.). – Київ, 2017. – С. 93–96.

27. Сокур Е. Сотрудничество библиотек Национальной академии наук Украины в формировании национального научного информационного пространства / Е. Сокур // 500 гадоў беларускага кнігадрукавання : матэрыялы міжнароднага кангрэса ; XIII Міжнародныя кнігазнаўчыя чытанні (Рэспубліка Беларусь, Мінск, 14–15 верасня 2017 г.). У 2 ч. – Мінск, 2017. – Ч. 2. – С. 65–67.

28. Сокур О. Професійна періодика: обмін досвідом та бібліотечна взаємодія (до 100-річчя НБУВ) / О. Сокур // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. дванадцятій Всеукр. наук.-теорет. конф. (Україна, Львів, 30 листопада–1 грудня 2018 р.). – Львів, 2018. – С. 100–105.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати:

29. Сокур О. Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР [Електронний ресурс] / О. Л. Сокур // Українська бібліотечна енциклопедія : наук. проект / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. – Київ, 2018. – Бібліогр. наприкінці ст. – Режим доступу: <http://ube.nplu.org/article/> (дата звернення: 15.01.2019). – Назва з екрану.

30. Сокур О. Науковий збірник Бібліотеки УРСР [Електронний ресурс] / О. Л. Сокур // Українська бібліотечна енциклопедія : наук. проект / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. – Київ, 2018. – Бібліогр. наприкінці ст. – Режим доступу: <http://goo.gl/uJ7n8S> (дата звернення: 11.01.2019). – Назва з екрану.

АНОТАЦІЯ

Сокур О. Л. Взаємодія бібліотек наукових установ Національної академії наук України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору: науково-організаційне забезпечення. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна академія наук України, Київ, 2019.

Дисертацію присвячено розв'язанню питання науково-організаційного забезпечення взаємодії бібліотек наукових установ НАН України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору. Визначено специфіку формування поняттєвого апарату дослідження, уточнено сутність та зміст понять «взаємодія бібліотек» і «взаємодія бібліотек наукових установ НАН України». Уперше системно розроблено теоретико-методологічні засади цього напрямку дослідження із залученням основних термінів і наукових понять.

На основі проаналізованої історіографічної та джерельної бази дослідження сформовано системне уявлення про науково-організаційне забезпечення взаємодії бібліотек у контексті формування цілісного науково-освітньо-культурного простору. Визначення специфіки функціонування мережі бібліотек НАН України сприяло представленню моделей їхньої взаємодії на трьох рівнях: мікро-, макро- та мегарівень. Розглянуто зарубіжний досвід взаємодії бібліотек та визначено перспективні напрями для співпраці бібліотек НАН України задля підвищення їх конкурентоспроможності та інноваційності. Представлено сучасний стан формування інтегрованого інформаційного ресурсу НАН України, що дало підстави запропонувати шляхи переходу від традиційних до інноваційних методів роботи на засадах науково-інноваційної модернізації техніко-технологічного потенціалу.

Визначено роль і місце бібліотек наукових установ НАН України задля підвищення їх конкурентоспроможності та інноваційності у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору задля зміцнення наукового потенціалу країни та

інтеграції у світовий. Сформульовано практичні рекомендації для активізації взаємодії бібліотек наукових установ НАН України.

Ключові слова: взаємодія бібліотек, взаємодія бібліотек наукових установ НАН України, інтеграція, інтегрований інформаційний ресурс НАН України, консолідація, координація, мережа бібліотек НАН України, міжнародне співробітництво, науковий інформаційний простір, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, партнерство, співпраця.

АННОТАЦІЯ

Сокур Е. Л. Взаимодействие библиотек научных учреждений Национальной академии наук Украины в формировании отечественного научного информационного пространства: научно-организационное обеспечение. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.03 – книговедение, библиотекведение, библиографоведение. – Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского, Киев, 2019.

Диссертация посвящена разрешению вопроса научно-организационного обеспечения взаимодействия библиотек научных учреждений НАН Украины в формировании отечественного научного информационного пространства. Определена специфика формирования понятийного аппарата исследования, уточнена сущность и содержание понятий «взаимодействие библиотек» и «взаимодействие библиотек НАН Украины». Впервые системно разработаны теоретико-методологические основы этого направления исследования с привлечением основных терминов и научных понятий.

На основании проанализированной историографической и источниковедческой базы исследования сформировано системное представление о взаимодействии библиотек в контексте формирования научно-образовательно-культурного пространства. Определение специфики функционирования библиотек научных учреждений НАН Украины способствовало разработке моделей взаимодействия на трех уровнях: микро-, макро- и мегауровнях. Рассмотрен зарубежный опыт взаимодействия библиотек и определены перспективные направления для сотрудничества библиотек научных учреждений НАН Украины для повышения их конкурентности и инновационности. Представлено современное состояние формирования интегрированного информационного ресурса НАН Украины, что позволило предложить пути перехода от традиционных к инновационным методам работы на основе научно-инновационной модернизации технико-технологического потенциала.

Определены роль и место библиотек НАН Украины в формировании отечественного информационного пространства для укрепления научного потенциала

страны и интеграции в мировое. Сформулированы практические рекомендации для активизации взаимодействия библиотек научных учреждений НАН Украины.

Ключевые слова: взаимодействие библиотек, взаимодействие библиотек научных учреждений НАН Украины, интеграция, интегрированный информационный ресурс НАН Украины, консолидация, координация, сеть библиотек НАН Украины, международное сотрудничество, научное информационное пространство, Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского, партнерство, сотрудничество.

SUMMARY

Sokur O. L. Cooperation of Libraries of Scientific Institutions of the National Academy of Sciences of Ukraine in the Formation of the National Scientific Information Space: Scientific and Organizational Support. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Thesis for a Candidate's Degree of Social Communications (PhD) in speciality 27.00.03 – Bibliology, Library sciences, Bibliography. – V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv, 2019.

The dissertation is devoted to the solution of the issue of scientific and organizational support of the cooperation libraries of NAS of Ukraine in the formation of the national scientific information space. The specifics of the formation of the conceptual apparatus of the research are determined, the essence and content of the concepts «cooperation of libraries» and «cooperation of libraries of NAS of Ukraine» are specified. For the first time, the theoretical and methodological foundations of this line of research have been systematically developed, involving basic terms and scientific concepts.

On the basis of the analyzed historiographic and source base of the research, a systematic understanding of the cooperation of libraries in the context of the formation of scientific, educational and cultural space was formed. Determining the specifics of the functioning of the network of libraries of NAS of Ukraine contributed to the presentation of the model of their cooperation at three levels: micro-, macro- and mega-levels. The foreign experience of cooperation of libraries is considered and perspective directions for cooperation of libraries of NAS of Ukraine are defined. The present state of formation of the integrated information resource of NAS of Ukraine is presented.

The role and place of libraries of NAS of Ukraine in the formation of the national scientific information space for strengthening the scientific potential of the country and integration into the world are determined. Practical recommendations for intensifying the cooperation libraries of NAS of Ukraine are formulated.

The perspective direction of cooperation of libraries of scientific institutions of NAS of Ukraine in the formation of an integrated scientific information space is the development of library portals of knowledge – innovative projects of NBUU: electronic library "Ukrainika" and information portal "Science of Ukraine: access to knowledge".

Enhancing the interaction of libraries of scientific institutions of the NAS of Ukraine in the direction of joining the European and world scientific spaces requires harmonization of all key parameters with international standards.

According to the results of the research, it is concluded that ensuring effective interaction of libraries of scientific institutions of the NAS of Ukraine requires improvement of the management system, which will allow to monitor at a high professional level strategic initiatives, make unified technological decisions, accelerate the implementation of innovations.

Keywords: cooperation of libraries, cooperation of libraries of scientific institutions of the NAS of Ukraine, integration, integrated information resource of NAS of Ukraine, consolidation, coordination, network of libraries of NAS of Ukraine, international cooperation, scientific information space, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, partnership, collaboration.